MONTY DON

Jemné a oduševnělé čtení.
The Times

MŮJ ZAHRADNÍ SVĚT

host

MONTY
DON
Přeložila
Kateřina Rottová

MŮJ ZAHRADNÍ SVĚT

Brno 2023

My Garden World
Copyright © Monty Don, 2020
First published in Great Britain in 2020 by Two Roads,
an Imprint of John Murray Press, an Hachette UK company
The right of Monty Don to be identified as the Author
of the Work has been asserted by him in accordance
with the Copyright, Designs and Patents Act 1988
Cover photo by Derry Moore
Translation © Kateřina Rottová, 2022
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2023 (elektronické vydání)
ISBN 978-80-275-1483-0 (PDF)
ISBN 978-80-275-1484-7 (ePUB)
ISBN 978-80-275-1485-4 (MobiPocket)

Na památku Nigela, 2008—2020

Až Přítomnost zaklapne mé vratké bytí na petlici
a až máj šťastně lístky zatřepotá
jak hedvábnými křídly, mohou bližní říci:
„On si těch věcí všímal za života?“

Thomas Hardy

Obsah

Úvod **8**

LEDEN 15
ÚNOR 45

Jaro **68**

BŘEZEN 73
DUBEN 105
KVĚTEN 139

Léto **170**

ČERVEN 173
ČERVENEC 207
SRPEN 241

Podzim **272**

ZÁŘÍ 275
ŘÍJEN 303
LISTOPAD 335

Zima **368**

PROSINEC 371

Nigel **398**

Poděkování 404
Ediční poznámka 405

Úvod

Tato kniha oslavuje neobyčejnou rozmanitost a bohatství života, s nímž sdílím zahradu a který je možné nalézt a obdivovat v kterékoli zahradě, ba i na obloze za okny městského bytu.

Za uplynulých více než třicet let jsem o své zahradě napsal miliony slov. Skoro vždy se točila kolem pěstování rostlin, údržby zahrad a péče o ně, aby byly co nejkrásnější a nejplodnější. Ale už od útlého dětství miluji venkov a uchvacuje mě život kolem, ať jsou to stromy, luční květiny, ptáci, hmyz, či savci.

Zdejší nebe je stále rušné. Za úsvitu možná jen přeletí osamělá vrána směřující k severu, za soumraku zase obrovská, zvláštně se vlnící křídla volavky, jež míří hřadovat na vrbu u potoka. Páry kachen se překotně ženou kupředu a ranním vzduchem stoupá ladná formace husího hejna. Ještě před deseti lety se jarem vznášelo smutné vábivé volání kolih, ale tak jako na spoustě jiných míst z něj zbyla jen vzpomínka. Pak na konci jara a v létě oblohu nad zahradou ovládá naprostý chaos stovek jiřiček a vlaštovek. Vykreslují na obloze ladné křivky jako nebeské bruslařky.

Jednou z příčin tak horečnaté ptačí aktivity je to, že děláme všechno možné, abychom na zahradu přilákali hmyz, a i každý jeho druh má svůj úchvatný příběh. Všichni si divokou přírodu do nějaké míry romantizujeme, nicméně součástí bohatého přediva života je každý tvor, se kterým zahradu sdílíme — dokonce i slimáci, krysy, myši, mravenci, červi, housenky a mšice, všichni tito takzvaní „škůdci", kterých se zahrádkáři většinu času snaží zbavit.

Nejsem studovaný přírodovědec, ale když mě něco nadchne, chci znát každičký detail a snažím se získat všechna fakta, která by mohla mít pro danou věc sebemenší význam. Nenahradí to sice pozorování a pomalé zhutňování vědomostí, ale protože se mi poznatky v hlavě snadno zahnízdí a mohu je kdykoli vytáhnout, tíhnu k učení touto cestou.

Přesto lze mít spoustu informací o nějakém tvorovi — či rostlině —, a stejně mu nikdy neporozumět. Třeba jen pozorování obyčejného vrabce na krmítku v zahradě vám dá mnoho. Poznání nevyústí v nezájem, naopak poskytuje nový úhel pohledu. To platí i pro mnohem víc strhující prvky přírody, které se k nám někdy vetřou — dravce, tchoře nebo jezevce. Nakonec nejsou ani tak dramatičtí, jako spíš nonšalantní. Na holuba ve Venkovské zahradě s ohromnou silou zaútočí sokol — červenka dál zpívá a růže nepřestávají kvést. Dojde vám, že se nejedná o ojedinělou podívanou sehranou pro vaše potěšení, ale součást každodenního života.

Když strávíte trochu času sledováním přírody na své zahradě, uvědomíte si, že tady — na rozdíl od sterilní podoby přírody, jakou nám ukazují filmy, televize a pohádky — neexistuje žádný kladný ani záporný hrdina. V přírodě není žádná morální hierarchie. Pavouk uloví a pozře včelu, střízlík chytí pavouka, aby nakrmil mladé, jeho hnízdo vyčmuchá a ptáčata schroupá ježek a jezevce nic nepotěší více, než si k večeři vykuchat ježka. Ke stejné realitě patří i kosí zpěv za soumraku, duhové odlesky na křídlech vážky a tajemný zajíc přebíhající zasněženou silnici. Ti všichni tvoří jeden příběh.

Ještě v jednom ohledu tato kniha překračuje hranice mé zahrady. Před několika lety jsme koupili malý opuštěný statek za hranicemi Anglie, ve velšských Černých horách asi padesát kilometrů odtud. Chtěli jsme se tam přestěhovat a pustit se do úplně nového projektu. Nicméně život — i televizní pořad *Zahradníkův svět* — měl jiné plány a stěhování se odložilo. Snažím se tam však trávit co nejvíce času.

Tato dvě místa snad nemohou být odlišnější. Plochá nížinatá zahrada je v přímém kontrastu s prudkými zalesněnými svahy kolem statku. Na zahradě je půda těžká, ale úrodná, kdežto

na statku je lehká, kyselá a chudá. Jedno místo je krotké, druhé divoké. Zahrádka přiléhající ke statku je vlastně jen maličký dvorek, ale louky, strouhy a lesy jsou nádhernější, než si leckterá zahrada může přát. A tak se výrazně rozšířily řady rozličných divokých druhů, s nimiž sdílím životní prostor. Na statku jsou jiné rostliny, jiní ptáci, jiní savci, jiné počasí — a to sotva padesát kilometrů od zahrady. V této knížce se mezi nimi pohybuji tam a zpět, protože obě místa jsou pevnou součástí mého vlastního života.

Jednu věc mají společnou — obě jsou velmi mokrá. A když přijde upršené počasí, každé místo — leží sotva hodinu cesty od sebe — na ten stejný déšť reaguje úplně jinak. Zahrada stojí na okraji záplavové zóny a od poslední doby ledové bývá pravidelně pod vodou. Ta se do ní rozlévá z řeky, jež teče asi čtyřicet pět metrů za plotem. Proto jsou louky často zatopené a my máme to štěstí, že žijeme v hraničním světě, ve kterém se ze země stává voda a z vody zase suchá zem. Voda na okolních polích postupně stoupá jako hnědá přikrývka, až se převalí přes plot a pěšiny.

V okolí statku je všechna voda v neustálém pohybu. O překot se valí dolů roklemi a probublává rozlehlými poli na své cestě k řece protékající údolím, která se později vlije do řeky Wye a s ní do moře. V okolí zahrady voda leží a na několik týdnů splyne s krajinou, kdežto kolem statku neustále tvaruje a mění okolí a ohlodává kopce až na pradávné kosti.

Svým způsobem jsem na této knize pracoval šedesát let. Od chvíle, kdy jsem se naučil psát, jsem si vedl deníky a čerpal jsem z nich stejně hojně jako z událostí posledního roku. Nicméně v březnu 2020 se svět změnil. Planetou se prohnala nákaza koronaviru a všechny nás uzavřela v našich domovech. Uznávám, že jsou mnohem horší místa, kde být zavřený, než je tato zahrada. Jaro bylo požehnané skutečně krásným počasím, takže ti z nás, kteří vlastníme zahrady, jsme na nich strávili více času než kdy dřív.

Výsledkem nuceného zahradničení je mnohem důvěrnější znalost nejen rostlin, ale i ostatních živých součástí zahrad. Příroda nás obklopuje, ať jsme kdekoli. Divoká příroda není něco, co sledujeme v odlehlých a exotických částech planety skrz televizní obrazovky. Nachází se tady, na našich zahradách, a čím více ji podporujeme a učíme se s ní žít, tím více nás odměňuje. Zahrady stojí v první linii záchrany mnoha druhů živočichů a boje proti klimatickým změnám. Za poslední roky ohromně vzrostlo povědomí o prospěšnosti přírody pro lidské zdraví a spokojenost a ty drobné, leč podstatné změny, jež mohou udělat zahradníci — zřídit malé jezírko, nechat vyrůst trávu a pěstovat květiny pro opylovače —, se staly středem zájmu.

Kniha je to osobní, s vybranými kapitolkami založenými na mých vlastních zájmech. Nejedná se o žádnou odbornou příručku. Využil jsem jednotlivých měsíců v roce, protože odpovídají rytmu zahradníkova roku — každý leden se do mě vkrádá naděje a radost, protože zahrada se po dlouhém sestupu ke konci roku začíná probouzet. Někteří tvorové se v knížce objevují opakovaně, kdežto jiní vůbec, přestože na jiných zahradách jsou možná hlavní hvězdou.

A o to tu jde. Každá naše zahrada, ulice nebo kus oblohy tvoří součást našeho vlastního vnímání světa. Obohacují každého jednotlivce zvlášť. Pokud na svých skromných zahradách dokážeme hýčkat přírodu a vážit si jí, pak děláme ze světa lepší místo — nejen pro sebe, ale pro všechny živé tvory.

LEDEN

Červenka obecná

Na večer tříkrálový, šestého ledna, posbírám cesmínu, jež zdobila dům, odnesu ji ven do tmy a zanechám u pěšiny na hromadě, abych ji ráno spálil. Druhý den po pichlavé kupce poskakuje červenka a zobá bobule. Při srovnání se sytě červenými plody si uvědomím, že ptáček je spíš oranžový než červený.

Ale pomeranče do Anglie dorazily až ve středověku a používání slova „oranžový" odvozeného od jejich jména, anglicky *orange*, se ustálilo až v padesátých letech šestnáctého století. V té době už byla červenka pevnou součástí jazyka i zahrad.

Ještě v devatenáctém století se červenkám (anglicky *robin*) běžně říkalo *ruddock*, což je odvozenina od saského výrazu pro rudou či červenou barvu. *Redbreast* čili červenka je jakási modernizace onoho výrazu a označení *robin*, které se uchytilo mnohem později, bylo jen přezdívkou. V Anglii taková jména poukazují na oblibu ptáků, na jejichž blízkost jsou lidé odedávna zvyklí: Robin Readbreast (červenka), Tom Tit (sýkora), Jenny Wren (střízlík), Mag (Margaret) Pie (straka) nebo Jack Daw (kavka). Července se vlastně krátkým jménem *robin* neříkalo až do dvacátého století.

Jestřáb

Když jsem o půl páté odpoledne venčil psy — sice už se stmívalo, přesto bylo znatelně více světla než před dvěma týdny —, všiml jsem si, jak od polí směrem k domu letí velký pták. Zdálo se mi, že je černý, a myslel jsem si, že je to vrána, ale na pozadí večerní oblohy jsou všichni ptáci jen černé siluety. Brzy jsem si uvědomil, že na vránu je moc velký. Není to káně? Jenže tomu nenasvědčoval tvar těla ani způsob letu. Tento pták měl delší ocas a výraznější hlavu. A pak mi — k mému nadšení — došlo, že je to jestřáb.

Přestože jsou jestřábi za posledních dvacet let čím dál rozšířenější, stále je považuji za naše nejvzácnější dravce. Dřív bych byl šťastný, kdybych jestřába spatřil jedinkrát za život. Takže i když je teď vídám jednou nebo dvakrát do roka, někdy i vícekrát, vždycky se cítím, jako by to bylo poprvé. Pokaždé se mi splní sen. V sedmnácti letech jsem četl knihu *Jestřáb* od T. H. Whita a od té doby mám rád dravce a jestřába ze všech nejvíce. Představuje nespoutanost, čirou a jedinečnou krásu, a přesto je stvořený k zabíjení.

Pták letěl pomalu a zdánlivě bezcílně, přesto v přímé linii, nějakých třicet metrů nade mnou. Křídly pohyboval s rozvážnou pravidelností nahoru nad záda a pak dolů pod tělo, úplně jinak, než jak to dělá káně. Přeletěl přímo nad domem a pak jej spolkla tma. Byla to nejlepší část dne.

Strakapoud velký

Strakapoud velký je jeden z nejúchvatnějších a na pohled nejvíce strhujících zahradních ptáků. Má černobílá křídla, dlouhý zobák se žlutými pírky u kořene a velice nápadné červené zbarvení spodních ocasních krovek. Samci se navíc pyšní rudou skvrnou v týle. Vždy mě nadchne, když nějakého takového krasavce spatřím. Přestože počty strakapoudů od sedmdesátých let dvacátého století postupně narůstají, stále nebývají tolik vidět jako spíš slyšet, jak bubnují do kmenů stromů a hledají hmyz.

„Naše“ strakapoudy vídám nejčastěji přímo před kuchyňským oknem, kde se krmí buráky nebo na plátcích loje. Přibližují se velice opatrně od velkého jasanu v Jarní zahradě, přes fíkovník, pomalu, po kouskách, a neustále se rozhlížejí po okolí, dokud nedorazí ke krmení a nezačnou lačně zobat potravu.

Ale při sebemenší známce pohybu — třeba jen za kuchyňským oknem — hned prchají zpátky do bezpečí mohutného

stromu. Samička, postrádající na rozdíl od samce červenou čepičku, se mi nezdá tak opatrná jako samec, který zachytí snad i stín uvnitř domu. Prý je neobvyklé vídat u stejného krmítka více než jednoho strakapouda, nicméně náš pár se tu objevuje pravidelně.

Mladí mají na hlavičkách červený flíček a kvůli velikosti je možné splést si je se strakapoudem malým, ale ten je ještě menší — asi jako vrabec — a mnohem vzácnější. Ptáky pozoruji často a zatím jsem ho viděl jen jednou.

Strakapoud velký je lesní pták a potřebuje dřeviny určité velikosti, takže je nejčastěji k vidění v zahradách a parcích se vzrostlými stromy. Buší do zetlelého dřeva a vybírá bezobratlé živočichy, kteří tvoří hlavní součást jeho potravy. Ale jakmile má mladé, klidně se proklová do ptačí budky a krade vajíčka nebo holátka jiných opeřenců, především sýkorek. Když je na podzim a v zimě málo zdrojů bílkovin, krmí se semeny stromů stejně jako většina masožravých ptáků.

Strakapoudi bubnováním do dřeva nejen dobývají hmyz a brouky, ale také si značí teritorium. Vědci určili, že frekvence pět až dvacet úderů za vteřinu je ideální pro co největší rezonanci. Dřevo funguje jako ozvučná deska a zvuk se nese i skrz hluboký les.

Ptáci mají mezi zobákem a lebkou výstelku, která tlumí nárazy, takže mohou klovat jak do tvrdého, tak do měkkého, ztrouchnivělého dřeva. Této činnosti se nepřizpůsobil jen zobák a lebka: strakapoudi jsou zygodaktilní, tedy dva prsty na jejich nohou směřují dopředu a dva dozadu. To jim společně s ocasními pery, která dokážou přitisknout ke kmeni — a na drátěné krmítko s buráky se chytí jako kleštičkami — poskytuje dokonale pevnou základnu pro klování. Neuvěřitelně dlouhý jazyk opatřený háčky dosáhne do hmyzích chodbiček pod kůrou a jejich obyvatele vytáhne ven.

Strakapoudi si budují hnízda v kmenech stromů a v hloubení se střídají oba partneři přibližně po čtrnácti dnech. Vstupní otvor je sice malý, ale s prostorem hnízda si dají velkou práci — je tak velký, že by se do něj vešla kachna. Celá ta námaha je však investicí do budoucna, protože ptáci budou stejné hnízdo využívat několik let.

Na statku jsem ještě nikdy strakapouda velkého neviděl ani neslyšel (jeho volání je stejně charakteristické jako bubnování), nicméně jednou jsem našel tělíčko mladého dospělého ptáka, takže tam být musejí. Přece jen jsme až na okraji jejich oblíbeného hnízdiště a zdejší kousky lesa pro ně nejsou dost velké.

Myš domácí

„Problém s myšma je ten," řekl můj kamarád Ron, „že se ti vydělají kdekoli. Chčijou, kudy chodí. Když máš krysy, je to blbý, jenomže ty mají aspoň nějakou sebekontrolu. Ne jako myš, ta se vytentuje kdekoli."

Něco na tom je. Myši jsou sice ve srovnání s krysami poměrně roztomilé a zdánlivě neškodné, ale myš domácí se vyprazdňuje asi padesátkrát za den a bez přestání si značí teritorium močí. A to zahrnuje kuchyňskou linku, koupelnu, skříňky a cokoli, kam se dostanou. Se vší vážností by měly být považovány za škůdce. Není mnoho domů, do kterých se nenastěhovaly, a pokud obýváte staré stavení tak jako my, jistě ho budete sdílet se spoustou zástupců druhu *Mus musculus domesticus*.

V noci skvěle vidí a slyší, a proto jsou nejaktivnější po setmění. Vzpomínám si, že když jsme se naposledy stěhovali, noci v novém domě provázelo nekonečné hlasité škrábání. Brzy jsem zjistil, že prostor za dřevěnou lištou kolem trubek z padesátých let, napojených na obrovský sklepní kotel na tuhá paliva, funguje

jako myší dálnice. Lištu kolem všech trubek jsem odstranil, a přestože nemyslím, že by to myši nějak zvlášť ovlivnilo, alespoň už nedělaly takový hluk.

Myši domácí mají staré domy nejraději. Žijí ve zdech, pod podlahou a v podkroví. Máte-li doma myší hodně, poznáte to po čichu. Vydávají velice specifický, odporně pižmový zápach — i když ani ten není nic ve srovnání s myší rozkládající se pod podlahou.

V noci jsou hlučné, protože pořád pobíhají. Za jedinou noc navštíví i třicet různých míst s potravou, a pokud narazí na vydatný zdroj, stokrát se proběhnou tam a zpátky. Jedí skoro všechno včetně masa, polévek, plastů, kartonů, kabelů a omítky, ale nejraději mají zrní. A přestože tradiční návnadou do pastí je sýr, snáz je nalákáte na čokoládu nebo arašídové máslo.

Myši domácí jsou neuvěřitelně přizpůsobivá stvoření. Umějí šplhat, skákat a plavat a mnoho jich žije v křoví, na zahradách a v polích. Množí se závratnou rychlostí — jedna samička může mít za rok deset vrhů po šesti mláďatech. Nebýt mnoha predátorů, třeba sov a lasiček, bylo by za rok o deset až sto tisíc myší více.

Pokud myši mají neomezený přístup k potravě — například v sýpkách — a pokud v bezprostředním okolí není dost nepřátel, jako třeba v domě bez koček, hlodavci se přemnoží a místo zamoří. Mohou žít ve velmi omezeném prostoru, třeba v části domu nebo jen v jednom pokoji, a v extrémních případech stráví celý svůj život v jediném pytli obilí.

Myši domácí s lidmi sdílejí jejich obydlí nejméně posledních patnáct tisíc let — přidružily se k nim dokonce ještě dříve, než člověk začal pěstovat plodiny — a kdekoli budou za příštích patnáct tisíc let lidé, budovy a potrava, tam se zabydlí zcela jistě i myši.

Motýli

Pracovnu mám plnou motýlů: babočky admirála a pavího oka. Třepotají se kolem oken a stoupají podél šikmé střechy sušárny chmele někdy až ke střešnímu oknu nějakých devět metrů nade mnou, kde krouží a mávají křídly v marné snaze dostat se k obloze na druhé straně kopule. Uchýlili se dovnitř, aby tady přečkali zimu, a v domě je jich nejméně tucet.

Moderní zateplené a vytápěné domy jsou pro ně příliš vyhřáté, ale náš zchátralý hrázděný dům z éry Tudorovců, s kamennými podlahami a mnoha temnými kouty a skulinami, jim vyhovuje. Někdy se mi podaří motýla chytit a vypustit ven otevřeným oknem, jen nevím, jestli mu neprokazuji medvědí službu. Domácí teplo je možná bezpečnější než studená zahrada plná hladových ptáků.

Stehlík

Chodí mi dopisy s dotazy, proč k záběrům ze zahrad přidáváme nahrávky zpěvu ptáků. Diváci nejspíš nemohou uvěřit, že je ptačí zpěv slyšet všude a že je tak hlasitý.

Žije tu však spousta skrytých ptáků, jejichž neustálou přítomnost pokládám z velké části za samozřejmou. Změní se to až se zimním krmením. Na delší dobu a zblízka najednou vídám ptáky, kteří v polovině jara zase zmizejí ve spleti zahrady.

Nejraději mám stehlíky. Vůbec nejsou vzácní ani neobvyklí, přesto se vyrovnají nejkrásnějším pěvcům. S oblibou se živí semeny bodláků, která dokážou vybírat z ochmýřených hlaviček nebo z pichlavých štětek, které se rozrostly po celé zahradě. Jako všichni ptáci z čeledi pěnkavovitých mají velký silný zobák, který působí až přehnaně mohutně na zobání drobounkých semínek.

Slouží však k rozlousknutí tuhého obalu, jenž skrývá chutný obsah. Navíc to není jen velká drtička tvarovaná jako klín. Zobák má po stranách horní části drážku, do které se semeno zachytí, a spodní částí zobáku rozlouskne obal. Semínko pak dál drží v drážce, než ho pták jazykem oloupe a slupku vyplivne.

Anglický název *goldfinch* vychází ze žlutého pásku na spodní straně křídel, zvýrazněného okolními černě zbarvenými letkami. U stehlíků je však nejnápadnější jejich zbarvení hlavy připomínající klauna: sytě červené líce obkroužené bílým páskem a korunované uhlově černou hlavičkou. Ke krmítku přilétají ve skupinách a vždy jsou neposední a drzí. Hejnu stehlíků se anglicky říká *charm*, což znamená půvab či kouzlo. Neodvozuje se to však od jejich vzhledu nebo něžného vystupování, ale od hlasového projevu, který je dvouslabičný a sladce švitořivý.

V zahradách se stehlíci začali pravidelně objevovat teprve nedávno, začátkem devadesátých let. Přičítá se to ohromnému množství ptačího krmiva — především semen slunečnice a mastňáku —, které lidé začali sypat do krmítek.

Ne všichni britští stehlíci tu přezimují, mnoho jich migruje do Francie, Španělska a Portugalska a zpátky se vracejí v dubnu, aby se pářili. Mohou mít i dvě snůšky ročně a bílá vejce s hnědými tečkami kladou do pěkných úhledných a hlubokých hnízd. Ta si budují většinou spíš na koncích větví než blízko kmene a také v popínavých rostlinách nebo na podobných skrytých místech. Stavbě se věnuje výhradně samice (samec údajně přihlíží) a používá mech, chmýří bodláků a pavučiny. Přestože se stehlíci živí převážně semeny, svá mláďata krmí housenkami a mšicemi, čímž přispívají k omezení množství zahradních škůdců.

Mlha

Přišel další mlhavý den a zahrada je ponořená do mraků. Šmouha stromů na obzoru mi připomíná lišejník na kmenech. Vrána se podobá temnému stínu — sotva znatelně zamává křídly, a je pryč.

Červenka

Každé ráno, když jdu do spižírny pro ptačí krmivo, na mě čeká červenka. Spižírna je ve staré sušárně chmele nad bylinkovou zahrádkou a vede k ní jen krátká pěšina. Většinou je to příjemná procházka, jen když hodně prší nebo napadne moc sněhu, tolik si ji nevychutnám. Ale stojí za to párkrát uklouznout, protože díky cihlové podlaze a třem cihlovým obvodovým zdem je tu chladno a temno, a tak se tu dobře skladuje cibule, česnek, dýně, konzervované a sušené jídlo a krmivo pro ptáky, které míchám a uchovávám ve dvou nádobách u dveří.

Třeba tu červenka hodiny sedí a čeká na mě. Spíš bych však řekl, že si zapamatovala — vlastně zapamatoval, protože je to sameček se sytě oranžovou náprsenkou —, kdy přicházím, a ví, že když jdu s lopatkou, zcela jistě trochu krmení rozsypu, stejně jako že nechávám otevřené dveře a on může proklouznout dovnitř a něco rychle sezobnout přímo z odklopených nádob. Když nabírám semínka, někdy trpělivě sedí na polici se zavařovacími sklenicemi sotva několik centimetrů ode mě.

Často přemítám, kde se v červenkách bere taková důvěra k lidem. Krahujci je musejí ohrožovat stejně jako ostatní drobné ptáky, vrabce, pěnkavy a sýkorky, takže odvážně se pohybovat zcela sám na otevřeném prostranství se zdá poněkud riskantní. Třeba je chrání právě sebevědomí připomínající teriéra — jen málo ptáků je tak teritoriálních a agresivních jako červenky.

Moje milá červenka obšťastňující mě každé ráno pozorností nakonec možná není roztomilé stvoření, které se chce se mnou přátelit, ale nabušený teriér vymáhající zbytky.

Osladič

Blízko našeho statku se nachází rokle, ve které voda obrátila, narušila a omlela veliké balvany a do některých vyhloubila rýhy. Za dobu, co statek vlastníme, se silou vody valící se dolů po svahu po prudkých deštích převrátily na stranu dva obrovské balvany velikosti auta. Avšak největší z balvanů nyní stojí mimo dosah vody. Na výšku má přes dva metry, tvarem připomíná kvádr, ze tří stran je hladký, ale ze čtvrté úplně porostlý kořeny a zploštělým kmenem jasanu.

Pokud se podíváte odjinud než od potoka, vypadá to, jako by strom vyrůstal přímo z balvanu. Je to kouzelnický trik, klam, nicméně pokaždé když přicházím, rozechvívá mě nervozita, stejně jako kdybych sledoval provazochodce v manéži. Co když se strom převážil nebo ho shodil vítr? Naštěstí po dvaceti letech pořád stojí.

Kolem jeho paty — jako z kamenné vázy — a z vrstvy všudypřítomného mechu vyrážejí zelené listy osladiče obecného (*Polypodium vulgare*). Členitý vějíř listů působí lehce a měkce, ale je překvapivě kožnatý a jednotlivé lístky na pevném stonku připomínají příčky žebříku. Nové lístky se objevují v červnu, a i přes zimu zůstávají svěže zelené. Osladiči se daří na kyselých kamenech a březích, a pokud dost prší, roste epifytně na větvích stromů. Tato rostlina si našla nejlepší možné místo: kamenité, kyselé, nasáklé dešťovou vodou, která se však nemá kde hromadit a stát, a svou přítomností podtrhuje zvláštní podívanou na strom vyrůstající jakoby z kamene.

Havrani

Jedno šedivé odpoledne venčím Nigela a Nell na Dlouhém poli. Říkáme mu tak, protože je opravdu dlouhé. I na nejstarších mapách má současnou podobu, ačkoli na jedné jeho straně se ve středověku nacházela dvě pole, která byla na začátku devatenáctého století rozdělena na několik menších, a na druhé straně se rozkládá stejně dlouhé a úzké pole. Živý plot mezi nimi tvoří hranici vsi. Nikdy se mi nepodařilo zjistit, jestli lidé vysadili keře na hranici, nebo jestli vytyčili hranici tam, kde rostly keře. V každém případě jsou plot i hranice alespoň pět set let staré, a dost možná i dvakrát tolik.

Ještě než hranice přejde v živý plot, prochází lesíkem, ve kterém leží bažantnice. Stejně jako polovina Dlouhého pole bývá les často zatopený a bažantí výběhy se ocitají pod vodou. Ale v bezpečí a suchu korun stromů se nalézá havraní kolonie s obrovským množstvím hnízd z větví. Při procházce po Dlouhém poli nejen rád přemítám o historických hranicích vsi, také sleduji, jak se havrani shlukují a chystají na noc. Pokud jsou ještě na zemi a s typicky prkennou chůzí hledají potravu, v přítomnosti psů se hned vznesou ve velké krákorající vlně.

Hejno krouží, ptáci v hlasitém chumlu usedají k hřadování, ale někteří se nepřidají — značná část se jich oddělí a s křikem letí jinam. Působí chaoticky a neorganizovaně. S ubývajícím světlem jejich krákání sílí a proráží do tmy, jak se hejno s reptáním snaží uložit ke spánku. Těsně před rozbřeskem se havrani začnou ozývat znovu a za úsvitu lednového jitra se jejich hlasy nesou zahradou, přes pole a skrz otevřené okno do ložnice. Vidím černé ptáky na pozadí inkoustové oblohy se šmouhou světla na obzoru.

Prvních několik měsíců v roce je pozoruji, jak létají po zahradě tam a zpátky se zobáky plnými klacíků a stavějí nebo opravují svá neuspořádaná hnízda pomocí materiálu, který našli nebo

ukradli. Záplavy jim práci ulehčují, protože ustupující voda za sebou zanechává snadno přístupné naplavené větve.

Ale přestože jsou havrani častou součástí oblohy nad naší zahradou, sotvakdy tu přistanou a raději se zdržují na okolních polích. Na zahradě jsou přítomní zvukem. V poslední temné chvíli před zimním úsvitem, když se kolonie probouzí a připravuje na nový den, začnou brebentit, hašteřit se, svolávat a řadit do oddílů.

Domnívám se, že pruh stromů si pro kolonii zvolili v souvislosti s povodněmi, které omezují využití Dlouhého pole. Přestože nejobvyklejšími plodinami v okolí jsou brambory a pšenice a zdejší půda je vhodná pro obojí, toto pole nebylo už přinejmenším dvacet pět let zorané — pokud vůbec někdy bylo obdělávané. Zároveň ani není dost mokré, aby z něj byla louka, a už vůbec není vhodné pro pěstování trávy na siláž, takže funguje jen jako pastvina pro ovce a dobytek. To havranům vyhovuje, protože jsou to ptáci stepí a prérií a potřebují krátkou trávu na poměrně mokré a měkké půdě, aby se mohli živit červy a všemožnými bezobratlými živočichy, které najdou. Klidně však pozřou cokoli včetně ptáčat, mršin a malých hlodavců.

Havrani jsou oblíbení pro své společenské chování, houpavou chůzi a mohutné šedé zobáky připomínající krumpáč vynořující se z holých lící. Na rozdíl od opeřené záludnosti vran nebo obřích hlav krkavců takový zobák dodává havranům komický vzhled klauna. Až na četnost vypadají vrány a havrani ve vzduchu velice podobně. Jak se to říká? Vidíš-li havrana, je to vrána, a vidíš-li vrány, jsou to havrani? Nějak tak. Každopádně téměř nikdy neuvidíte osamoceného havrana a stejně tak se vrány sotva kdy pohybují ve větším počtu než ve dvou, a i tak se chovají poměrně odtažitě, jako by spolu vlastně ani nemluvily. Havrani jsou naopak pořád společenští a na pole se snášejí jako turisté ženoucí se z autobusu na pláž.

Není to liška

Příroda kolem zahrady a v ní někdy není až tak divoká, spíš jen nevychovaná.

Prořezával jsem v sadu jabloně, když jsem daleko na poli, skoro na obzoru, uviděl zvlášť velikou lišku. Vypadala, že se zabývá živým plotem, skáče do příkopu, který ho odděluje od pole, a je do té činnosti zcela zabraná. I když ve městech jsou teď lišky vcelku běžné, jen vzácně jsou k vidění tady, zvlášť uprostřed zimního dne.

Sledoval jsem ji nejdřív se živým zájmem a pak s narůstajícím podezřením, že tahle „liška" je ve skutečnosti Nellie. Zavolal jsem z vrcholku stromu, ona mě uslyšela, vzhlédla a rozběhla se přes pole zpátky. Skoro ani nezpomalila, jako had se proplazila pod brankou a přiběhla ke mně, šťastná a s naprosto nevinným výrazem.

Obklopují nás pole, a přestože ve dvou směrech se táhnou kilometry daleko, než narazíte na cestu, ve třetím směru je hlavní silnice vzdálená sotva kilometr vzdušnou čarou. A Nell jen tak něco nezastaví. I ve venkovském Herefordshiru provoz představuje pro nezkušeného psa velké nebezpečí. Nigel se drží na zahradě, a i když někdy stojí u branky a toužebně hledí na pole, nikdy by se sám ven nevypravil. Zato Nell ano. Umí se protáhnout skrz sebehustší plot a sebemenší díru, a když se nudí, považuje za samozřejmé vydat se na dlouhou poznávací výpravu. A dřív či později ji nějaký takový výlet zavede k silnici.

Říkal jsem si, jak často asi byla na toulkách, když jsem myslel, že je někde poblíž. Obvykle prostě otevřu dveře, vystrčím psy ven a předpokládám, že většinu času stráví bloumáním po zahradě nebo vyhříváním se na sluníčku. A v devadesáti devíti případech ze sta tam opravdu jsou anebo na zavolání hned přiběhnou. Ale Nell možná vede tajný život a na rychlý průzkum okolí se vytrácí pravidelně.

Střízlík

Po spižírně celý den poletuje střízlík. Je sotva větší než motýl, poskakuje mezi krabicemi a krčí se za zavařovacími sklenicemi. Má ostrý, lehoučce zahnutý zobák a bílou linku nad korálkovýma očima. Je maličký jako opeřený náprstek.

Mlynařík dlouhoocasý

Na krmítko se slétají ptáci, které jindy nevídám, i když vím, že jsou na zahradě po celý rok. K mým oblíbencům patří mlynaříci. Vždycky jich přiletí hejno, kolem dvanácti: objeví se znenadání v podobě chumlu růžového a šedého peří a ocásků dvakrát delších než tělíčka. Všichni se pověsí na stejnou lojovou kouli nebo na drátěný válec s buráky, a když mají dost, vznesou se zase jako jeden tvor.

Jsou jedna velká rodina — rodiče s houfem potomků a tetičky a strýčkové ze stejného klanu. Zůstávají společně od vylíhnutí mláďat a nehnízdící tety a strýcové pomáhají s výchovou mladých od pozdního jara až do března dalšího roku, kdy se dorost rozletí. Nicméně od listopadu do února vídáme denně, jak se všichni zároveň snášejí na lůj a buráky.

Mlynaříci mají kulatou hlavičku s drobným zobákem a zářivými malými očky, která se téměř ztrácejí v peří. Jsou z ptáků nejhezčí a vypadají jako z cukrkandlu. Stavějí si pohádková hnízda — jsou podlouhlá a tvarem trochu připomínají tykev vytvořenou z mechu a lišejníku a ozdobenou peříčky. A to celé drží pohromadě díky pavučinám. Snůška může čítat dvanáct i více vajec, a jak ptáčata rostou, hnízdo se roztahuje a zvětšuje, ale pavučinová lana ho pevně drží pohromadě.

Lišky

Ohledně výskytu lišek neexistují žádná spolehlivá čísla, ale v roce 2016 vědci odhadli, že liščí populace v zalidněných oblastech čítá kolem sto padesáti tisíc zvířat a že dalších tři sta tisíc jedinců žije na celých Britských ostrovech. Většina lišek se dožívá jednoho roku až tří let, jenže mají vysokou úmrtnost. Každoročně se narodí asi čtyři sta tisíc liščat, ale hynou jak staré lišky, tak mladé, a až sto tisíc jich zemře na silnicích. Vypadá to, že od zákazu honů se jejich počty snížily až o jednu třetinu a většina lišek nyní žije ve městech.

Vyrůstal jsem ve světě, v němž se na lišky pohlíželo jako na lovnou zvěř nebo škodnou. Hon byl považován za sport a patřil do života na venkově stejně jako kriket a fotbal. Navíc v něm vždy šlo mnohem více o koně a psy než o lišky. Nejpodstatnější bylo nahánění a bez něj nemělo zabití zvířete význam.

Já jsem se honu účastnil třikrát a pokaždé jsem pociťoval směsici nadšení, nejistoty a příšerně zdlouhavé nudy. Nadšený jsem byl těch pár chvil, kdy jsme se hnali na koních a sem tam něco přeskočili, nejistota pramenila z toho, že jsem většinou přesně nevěděl, o co v dané chvíli jde, a nudil jsem se, protože jsem značnou část dne proseděl na koni v dešti a čekal, až mi někdo řekne, co se děje, kde jsou lovečtí psi a co mám dělat. Dohromady mi to nepřipadalo jako dobrý způsob, jak strávit den, a po třetím pokusu jsem to vzdal a nikdy už jsem nebyl v pokušení hon znovu zkusit. I když psi mi chyběli.

Nemohu však říct, že by mi kdy bylo lišky líto. Vím totiž, že liščí hony zachovaly životy mnohem více tvorů, než kolik jich ukončily. Psi šli po starých, nemocných nebo zraněných jedincích, a navzdory dramatickým obrázkům lišek roztrhaných na kusy byla jejich smrt rychlá a o nic horší než smrt králíka uloveného liškou nebo myši chycené kočkou.

Hony dokonce přispívaly k ochraně lišek, protože chcete-li uspořádat hon, musíte nějaké lišky mít, takže farmáři a hajní je nestříleli a netrávili. Jakmile vláda lov zakázala, začali tito lidé lišky vybíjet po tisících, protože pro ně byly zkrátka jen škodnou, které je potřeba se zbavit. Pamatuji si, jak mi jeden farmář hrdě hlásil, že v noci zastřelil čtrnáct lišek, když teď má „ty zatracené hony z krku".

Liščí nora je tunel čtyři až dvanáct metrů dlouhý a sahá do hloubky jeden až tři metry. Je vyhrabaný od povrchu dolů pod úhlem čtyřiceti pěti stupňů — i když lišky rády využívají svahy a to pak tunel vede horizontálněji. Tunel končí pelechem, kde lišky spí a vychovávají mladé. Pelech má obvykle jeden nebo více nouzových východů. Je to podzemní svět, dlouhý a hluboký brloh. Když je to možné, zaberou lišky již vyhloubenou noru třeba po jezevci, a dokonce někdy i s jezevcem v jedné její části.

Na stole mám lebku, kterou jsem dostal před více než třiceti lety, vytaženou z jezevčí nory. Léta jsem si myslel, že patří jack russell teriérovi, a vytvořil jsem kolem ní celý příběh, ve kterém krutí lovci poslali ubohého psíka do jezevčího brlohu jako návnadu a on, místo aby jezevce — třikrát většího, než je on sám — vylákal ven, kde by ho ubily ruce psích otrokářů, byl zabit a nepochybně spořádán.

Byl to skvělý krvák, bohužel zcela mylný. Časem jsem zjistil, že lebka nepatřila jack russellovi, ale lišce. Je překvapivě malá a nejspíš šlo o odrostlé mládě. Ale všechny lišky jsou pod hustou srstí a bez huňatého ocasu nečekaně drobné. S trochou představivosti není těžké domyslet si k lebce dlouhý liščí čumák. Buď měl jezevec proti liščí přítomnosti ve svém příbytku námitky, nebo tam liška zahynula z neznámých příčin.

Na rozdíl od jezevčího brlohu není liščí nora obývaná pořád. Slouží především k výchově mláďat, a když vyrostou a odejdou — většinou po čtyřech měsících —, využívají ji zvířata už jen spo-

radicky, třeba jako skrýš za špatného počasí. Po zbytek času spí lišky venku v hustém podrostu kopřiv nebo ostružiní.

Lišky si doupě ničím nevystýlají, kdežto jezevci pravidelně vyhrnují listí a suchou trávu a ty se hromadí venku před vchodem do nory. Jediná známka obývané liščí nory je tedy hromádka černého trusu.

Pokud nechováte slepice v bezpečných výběžích a nezavíráte je na noc, během několika týdnů je lišky všechny uloví a sežerou. Spořádali polovinu slepic, které jsem tu za třicet let choval. Nejhorší je to na přelomu jara a léta, kdy rodiče krmí dospívající liščata, a poté když mladé lišky opustí doupě a učí se starat samy o sebe — a vykrmená slepice je snadná kořist a dobré jídlo.

Přestože uprostřed Londýna potkáte lišku i přes den, někdy hned na předzahrádce, tady, v jedné z nejméně obydlených oblastí Anglie, jsou k vidění jen vzácně. Nejčastěji nějakou zahlédnu za úsvitu z okna ložnice, jak běží přes pole a pasoucí se dobytek ji vůbec nevnímá. Někdy se zastaví a vyčmuchá žížalu, s trochou štěstí i hraboše. Přestože lišky sežerou cokoli, co najdou, hraboše a zajíce loví nejraději a množství lišek v okolí se odvíjí od množství kořisti.

Vědci poukázali na to, že lišky jsou velmi teritoriální zvířata, takže to, jak často je ve svém okolí vidíme, nám o jejich skutečném počtu moc neřekne. Jinými slovy, pokud někde opakovaně vídáte lišky, nejspíš jsou to pořád tytéž.

Častěji než vidět jsou cítit. Čich je pro lišky jakožto psovité šelmy nejdůležitější smysl. Teritorium si značí močí, pach — nejsilnější v únoru a březnu v době páření — zůstává silný několik hodin a je velice snadno rozeznatelný kvůli pižmu. Někdy máme liščí značky hned u zadních dveří a na několika místech zahrady.

Sněženky

Když jsme sem poprvé přišli, žádná zahrada tu nebyla. V místech někdejší zeleninové zahrádky — kde je nyní Zděná zahrada — byla jen hromada suti. Všechno ostatní kromě dlážděného dvorku před zadními dveřmi zarostlo vysokou suchou trávou, kterou lidé neposekali a zvířata nespásala tři nebo čtyři roky. Dnes bychom tomu říkali návrat divočiny, ale tehdy to byl jen opuštěný, zpustlý pozemek. Neopečovávaný a zapomenutý. Hodil se jen pro hraboše.

Zahradu jsem začal čistit a zvelebovat od zadních dveří domu. Na jaře jsem levně koupil a zasadil velký trs čemeřice, na podzim jsem přidal cibulky, a tak se z toho místa stala Jarní zahrada. Ale první zasazenou květinou byly sněženky. Zabalené v novinách nám je donesla kamarádka, která je vyryla na své zahradě sousedící s kostelem. Sněženky se jí tam rozrostly ze hřbitova a dál se šířily.

To je u sněženek běžné. Někde se objeví, a pokud mají vhodné, trochu vlhké a trochu stinné prostředí, budou se pomocí semen pomalu šířit, až se ze skrovného trsu stane obrovská záplava bílých květů.

Jednou z nejkrásnějších vlastností sněženek je jejich životaschopnost. Objevují se rok co rok po mnoho generací — někdy i staletí. Mnohdy ještě dlouho poté, co vládu nad zahradou, na které je lidé vysadili, převzaly divoké křoviny a stromy. Jednou jsem navštívil zarostlý kopec uprostřed Walesu. Tam v lesíku na mýtině stály základy dávno zbořeného domku. Lemovaly je sněženky zřejmě vysazené přede dveřmi, ale za tu dobu rozrostlé po celém obvodu budovy, protože se jim líbila závlaha deštěm stékajícím z někdejší kamenné střechy bez okapu. Připadalo mi, jako by několik zimních týdnů s přízračně bílými květy nahradilo celý svět domova.

Z našich sněženek zatím záplava zdaleka není, avšak z malého trsu už se rozrostly po zahradě a rozhodně jsou jich tisíce. Upřímně mě nebaví stovky nepatrně rozdílných vyšlechtěných druhů, které tak uchvacují galanthofily. Jsem naprosto spokojený s rostlinkami tohoto jediného druhu nejistého původu, které by klidně mohly být potomky nějakého vzácného typu rostoucího možná jen u jednoho jediného kostela v Herefordshiru, anebo tak běžné jako obyčejná *Galanthus nivalis*. Jejich nádheru to ani v nejmenším nezmění.

Podstatou zahradních sněženek je to, že se v nich snoubí něco uklidňujícího a domácky známého s nespoutaností divokých rostlin. Zdá se, že nikdo neví, jestli jsou sněženky místní, nebo ne. Samozřejmě že rostou volně v přírodě, ale stejně tak je samozřejmé, že tyhle „divoké" sněženky původně pocházejí ze zahrad. Před rokem 1770 zřejmě neexistuje záznam o volně rostoucích sněženkách a o jejich výskytu v zahradách se poprvé zmiňuje Geraldův *Herbář neboli obecné dějiny rostlinstva* z roku 1597. Je zvláštní, že květina, kterou pokládáme za tak místní jako zvonek nebo prvosenku, mohla být v šestnáctém století exotickým zbožím dovezeným z pevninské Evropy — asi jako květinový muntžak nebo veverka popelavá.

Rádi věříme, že sněženky tu byly vždycky a vždycky patřily k lepší stránce našich životů. Křehká nádhera kymácejících se hlaviček nás plní dojmem, že svět je ještě v pořádku a musíme se jen snažit být tak čistí jako sněženky. Držet se takového prostého motta je větší výzva, než kdyby šlo o něco složitějšího a vzletnějšího.

Vrabci

Malí, hnědí a vesele cvrlikající vrabci jsou všudypřítomní, takže se stali jakousi obecnou ptačí kulisou. Jsou tu, a přesto je není

vidět. Také dělají pořádný kravál, bleskově se pohybují po zahradě, pípají a cvrlikají a čimčarají v kakofonii vysokých tónů, v hejnech přelétávají z keře na keř a podél cestiček a připomínají bandu dětí řítících se ulicí.

Přestože se vrabci stále vyskytují ve velkém množství, jejich úbytek je téměř katastrofální. Od roku 1977 se jejich počty snížily o sedmdesát procent. Venkovskou populaci to pochopitelně také ovlivnilo, ale nedávný úbytek byl nejprudší ve městech. Nikdo přesně neví proč, ačkoli teorií je hodně: třeba nedostatek hmyzu pro mláďata, znečištění ovzduší, parazité, málo vhodných míst k hnízdění na nových budovách, stejně jako málo zahrad a nedostupnost podzimních strnišť.

Ze všech průzkumů se vynořila jedna podstatná okolnost, a sice to, že vrabci domácí nejlépe prosperují tam, kde jsou zahrady. Na volných pozemcích, v příměstských zahrádkách a v zelených vnitroblocích jich najdeme více než kde jinde.

U nás na zahradě žijí dva druhy vrabců, i když jeden z nich, vrabec polní (*Passer montanus*), je čím dál vzácnější. Vrabec domácí (*P. domesticus*) je už dlouho spjatý s lidmi a budovami — vlastně s jakýmkoli lidským výtvorem od strojů po lodě —, na kterých hnízdí. Objevují se na každém krmítku, a když dosypu krmivo, přiletí jako první. Také zřejmě navštěvují každou zahrádku místních kaváren a barů, poskakují kolem stolů a sbírají drobečky, někdy drze přímo z talíře. Sice umějí pěkně rychle zmizet, ale vypadají nebojácně. Lidé je dlouho vybíjeli po statisících, zčásti proto, aby ochránili obilí, a zčásti, aby je jedli — i když z vrabce získáte masa sotva na jedno sousto.

Badatelé odlišili vrabce polního od vrabce domácího teprve v roce 1720, částečně proto, že oba druhy žijí společně a tvoří jedno hejno. Vrabec domácí je větší a samci mají šedou čapku, která vypadá jako tupé sesunuté dopředu, kdežto vrabec polní je drobnější a má kaštanově hnědou hlavičku, bílé líce s černým flíčkem

uprostřed a bílý límeček. Často trhá ocáskem, je neposednější a méně nápadný než vrabec domácí. Samec a samička vrabce polního jsou si podobní. Samička vrabce domácího se od svého protějšku liší hnědou hlavičkou s okrovým proužkem táhnoucím se od oka dozadu na zátylek a znatelně proužkovanými křídly i zády. U samečka mají sytější, kaštanově hnědou barvu.

Úbytek vrabců polních je ještě dramatičtější — od roku 1970 jejich populace klesla o devadesát pět procent. Přestože jde o extrémní případ, existuje souvislost s obecným úbytkem polních ptáků v důsledku zintenzivnění hospodářství, používání pesticidů a herbicidů, tisíci kilometry vytrhaných živých plotů a posedlostí seřezávat těch pár zbývajících do úhledných nízkých zídek spíš než je nechat vyrůst a zmohutnět.

Obilí se začalo sít už na podzim místo na jaře, a proto ubylo zimních strnišť a s nimi i dostupné potravy pro mnohé ptáky. Vědci dokázali, že vrabci polní sotvakdy hledají potravu dál než osm set metrů od hnízdiště a nejraději zůstávají co nejblíže. Tím, že se pole zvětšují a mizí křoviny, ničí se jejich přirozený prostor pro hnízdění a pro hledání potravy.

Ve vyšších polohách je vrabec polní vzácný a na statku ho nevídáme. U nás na zahradě, sotva padesát kilometrů na východ, se nacházíme na hranici jeho území, ale na jihozápadě země a v téměř celém Skotsku se nevyskytuje vůbec. Tady je vídáme jen proto, že zahrada jim poskytuje úkryt, možnost hnízdění i dostatek potravy a nachází se vedle mírné zemědělské oblasti. Spojení těchto podmínek je čím dál vzácnější a budoucnost okouzlujících vrabců polních vypadá bledě. Není to pěkná představa. Lepší zpráva je, že tam, kde žijí, také hnízdí — v období mezi dubnem a srpnem mají až tři snůšky, z toho každou o pěti nebo šesti vejcích, takže se snad opět rozmnoží. Partneři spolu zůstávají celý život, i když ten je žalostně krátký. Mají-li štěstí, dožívají se dvou, nanejvýš tří let.

Kokršpanělové

Kokršpanělové své jméno získali podle sluk (anglicky *woodcock*), k jejichž lovu byli vyšlechtěni. Než jsem se narodil, můj otec kokršpaněla měl: jmenoval se Barney. Na fotkách mu uši visí jako soudcovská paruka. Jeden můj známý má kokršpaněly tři a jsou to ti nejčipernější a nejenergičtější ze všech psů. Naprosto okouzlující — tedy pokud nejste sluka.

Pěvušky

Pěvušky se často houfují s vrabci — dokonce se jim nějakou dobu říkalo „vrabci křovinatí" —, ale i když jsou ptáci často k vidění pohromadě a rádi se druží, v mnoha ohledech se liší. Pěvušky jsou například jediným britským zástupcem rodu *Accentor* rozšířeného na Sibiři, v Himálaji a na vlhkých svazích japonských hor. Schovávají se sice v hnědavé anonymitě, nicméně pocházejí z exotických míst.

Stejně jako vrabci, i řady pěvušek v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století značně prořídly. Na rozdíl od vrabců se však pomaličku vzpamatovaly a nyní se jim daří. Ptáci se liší tvarem zobáku: vrabci jej mají překvapivě mohutný a silný, ale zobák pěvušek je tenký a špičatý a lépe přizpůsobený k lovu much a brouků než k loupání semen. Pěvušky drží tělo mnohem vodorovněji, jako by byly přikrčené k zemi, vrabci mají postoj vzpřímený.

Pěvušky se pohybují pod příkrovem keřů a roští a loví převážně na zemi. Zahrada se spoustou křovin je pro ně ideálním hnízdištěm, ačkoli právě proto, že si hnízda stavějí nízko a většinu života se drží při zemi, jsou častou kořistí koček domácích.

V hospodářské krajině, na krajích lesů a příležitostně i na šťastné zahradě hnízda pěvušek často vyhledávají kukačky. Je to poněkud ironické, protože pěvušky vedou zajímavý, řekl bych divoký sexuální život a chování samce se poměrně prudce promění, když se mu varlata zvětší na téměř osm procent jeho tělesné váhy — to by u devadesátikilového muže odpovídalo zhruba sedmi kilogramům. Samice, která páření započíná, kopuluje třicetkrát za den s každým samcem, kterého potká, a samci dělají totéž s každou samičkou v okolí. Je to pořádná divočina. Z toho vyplývá, že do každého hnízda — o které nakonec pečuje stálý pár — nejspíš přispělo několik otců. Zdá se mi ironické, že po veškeré té urputné snaze se v hnízdě může vylíhnout kukačka a vyhodit všechna ostatní vajíčka i ptáčata pěvušek ven — a pěvušší rodič je většinou u toho a zdá se, že ho to netrápí.

Kukačka svá vajíčka nikdy nesnáší do náhodných hnízd. Určité kukačky si vybírají určité druhy ptáků. Kukačka, která využívá hnízda pěvušek, by nikdy nesnesla vejce do hnízda lindušky luční a naopak. Důvod, proč jsou hnízda pěvušek vyhledávaná, je nejspíš ten, že tihle ptáčci jsou jedni z mála, kteří svá malá, pěkná tyrkysová vajíčka zřejmě neodliší od kukaččiných, mnohem větších šedavých vajec s rezavě hnědými flíčky.

V případě hnízd jiných ptáků se kukačky snaží více, aby jejich vejce vypadalo podobně jako hostitelovo. Například ve Finsku kukačky snášejí do hnízd rehků, jejichž vejce jsou modrá a velmi podobná jako u pěvušky, a tak jsou modrá i kukaččí vajíčka. Ale kvůli naprosté lhostejnosti pěvušek neměly kukačky potřebu zabývat se maskováním, protože se zdá, že pěvušky — u kterých kukačky parazitují snad jen ve dvou procentech hnízd — neměly jako druh čas ani potřebu naučit se cizí vejce odmítnout. A tak z jednoho kukaččího mláděte vyroste obr pětkrát až šestkrát větší než jeho drobní adoptivní rodiče, které ten nepoměr patrně vůbec nevyvádí z míry.

Mech

Nejčastější zahrádkářská otázka, se kterou se setkávám, zní, jak se zbavit mechu v trávníku. Mně je úplně jedno, kolik mechu mám v trávníku. Tedy ne že bychom měli skutečný trávník: pěstujeme travnaté plochy, které sečeme, a na každém čtverečním metru roste tolik mechu jako trávy. Ale existuje — nebo přinejmenším existovala — generace zahradníků, kteří cokoli jiného než „dokonalý" trávník (a v takovém rozhodně žádný mech být nesměl) považovali za selhání zahradnického umu a zanedbání péče. Ve skutečnosti mech v trávě poukazuje na to, že půda je pro trávu buď příliš vlhká, zastíněná, nebo udusaná — a pravděpodobně jde o kombinaci všech těchto faktorů, což je ideální pro růst mechu. A mech vyhraje.

Náš svažitý pozemek kolem statku je učiněné mechové království a mech na pařezech, balvanech, zdech a kamenech je prostě nádherný. Pokrývá široké pruhy polí, větve a kmeny stromů jsou zahalené do sametově mechového kožichu a každý balvan a kámen, který není neustále omýván potůčky stékajícími ze svahů, je zarostlý mechem. Mech prorůstá suchými zídkami a krásně je zpevňuje. Starý dub u domu mi připomíná velikého zeleného lesního boha se smaragdovými končetinami zářícími na pozadí strohé zimní krajiny. A to, co neznalému oku — třeba mému — připadá jako jeden druh mechu, je nejspíš jemná spleť různých mechů, každému z nichž vyhovují nepatrně rozdílné podmínky. Mech na severní straně kmene stromu bude sotva stejný druh, jaký roste na jižní straně, a mech u základu zdi nebo paty stromu nebude stejný jako ten, který se přizpůsobil suššímu a méně chráněnému místu ve vyšších polohách. A rozdíl přitom může být sotva několik desítek centimetrů.

Náš statek dřív spadal pod mnohem větší sídlo a v záznamech z roku 1912 jsem narazil na zápis „čtyři šilinky pro chlapce

za sběr mechu na střechu“. V dalším roce jsem objevil podobný zápis. Myslím si, že šlo o mech, který se sbíral z kamenů a používal na vycpávání skulin mezi střešními taškami, aby do domu nefoukalo a nezatékalo. Mech se také ve velkém množství sbíral a sušil a následně používal na balení křehkých předmětů, například porcelánu nebo vajec.

Mechy patří mezi mechorosty — malé zelené rostliny, které netvoří květy, semena ani plody. Mechu se daří ve vlhku a o to není na západě země nikdy nouze. Během životního cyklu mechorostů se střídají generace známé zelené rostlinky, která fotosyntetizuje, s generacemi, které nefotosyntetizují, ale vytvářejí spóry. Rostlinky z této generace jsou mnohem menší, obvykle vyrůstají ze zelených rostlinek a žijí jen krátce. Přesto jde o dominantní část životního cyklu mechu.

Většina mechorostů se rozmnožuje vegetativně, často klonováním. Maličkaté spóry jsou unášeny větrem, dokud nepřistanou na stromě nebo kameni a nezačnou růst. Mech nepřijímá vodu a živiny skrz kořeny, ale kteroukoli svou částí a kořeny mu slouží jen k ukotvení. Proto může vesele růst i na svislém povrchu.

Přestože se mechy v ideálně stinných a vlhkých podmínkách mohou rozmnožovat velice rychle, velikost každé rostlinky je výrazně omezena neschopností tvořit dřevo nebo cévní svazky, a tak nerostou moc do výšky a místo toho se rozrůstají do stran. Některé mechy jsou tak maličké, že je skoro není vidět, v milionovém počtu se však dokážou rozprostřít do souvislého koberce. Jiné jsou překvapivě veliké: největší britský mech je ploník obecný — může dosáhnout výšky až šedesát centimetrů.

Často sice nadávám, jak je tu mokro, hlavně v zimě, kdy prší klidně několik týdnů, ale všechny ty nádherné mechy vyrůstající na každém tvrdém povrchu od šikmých stěn starých plotů po ploché kameny na okrajích jezírka a zelené polštáře

tvořící se pod stromy ukazují, že každý dešťový mrak má mechovou moc.

Straky

Přiletěla straka, sedla do trní, přiletěla druhá, sedla vedle ní, přiletěla třetí, sedla na špičku, přiletěla čtvrtá zpívat písničku. Ve skutečnosti se před naším oknem objevilo pět strak. Předvádějí se, hašteří a jedna druhé se hlasitě dvoří. Poskakují a přelétávají z hlohu na jasan, zaujímají všemožné pozice, snaží se působit drsně a ostatní se jim vysmívají nebo nevrle přihlížejí. Je to hlučné představení a báječná podívaná, přestože v šest ráno.

Straky mají nádherně čisté peří s jasnými liniemi — bílé, modré, černé a šedé s nazelenalými záblesky. Kdybych nevěděl, jak dokážou být kruté, považoval bych je za dokonalá a úžasná stvoření.

Provází je pověst zlodějek a sběratelek všeho, co se třpytí, ale také jsou to nemilosrdní predátoři požírající vejce a mláďata jiných ptáků. Jsou drzé, vždy první u jakékoli mršiny — nejčastěji zvířete sraženého autem — a hrozí ostatním mohutným krkavcovitým zobákem. Jsou přitažlivé a nádherné, ale jejich skřehotání zní drsně a agresivně, postoj mají pyšný a nadřazený. Jsou chytré a legrační a je snadné je obdivovat. Mít je rád už je těžší.

Hajní měli straky vždycky na mušce, ale vydáním zákona o ochraně divokých rostlin a živočichů z roku 1981 začaly být chráněné (mimo zvláštní povolení, které se však od roku 2019 již nevydává), jejich počty se rychle zvedly a za posledních dvacet let dosahují stabilních čísel. Nicméně lidé přičítají úbytek zpěvných ptáků, například skřivanů, právě strakám.

Usvědčujících důkazů je však málo — vlastně skoro žádné. Straky se sice živí vajíčky a mláďaty jiných ptáků, pěvců však

ubývá nezávisle na početnosti místní populace strak a v mnoha případech naopak pěvců přibylo tam, kde se strak vyskytovalo hodně. Jinými slovy, ztráta hnízdišť a úbytek hmyzu jsou mnohem větším problémem než ztráta několika vajec a ptáčat.

Ve skutečnosti jsou straky, jako všichni krkavcovití ptáci, velmi chytré a vždy půjdou po nejsnazším úlovku, obvykle bezobratlých nebo broucích, rychle najdou kdejakou mršinu a hbitě ji odklidí, ale také přilétají na krmítko nebo berou osamělá ptáčata z hnízd, podobně jako když drozd sezobne žížalu nebo šneka.

Úspěšně přežívají a jejich jedinými přirozenými nepřáteli jsou kromě lidí jestřábi, sokoli a možná zvlášť odvážná samička krahujce.

Každý hnízdící pár potřebuje prostor kolem dvanácti akrů, takže až polovina všech strak na daném území se nerozmnožuje a shlukuje se v nehnízdícím hejnu. Nyní máme na zahradě dvě hnízda — jsou velká, poskládaná z větví usazených vysoko na stromě a často mají po straně vchod potřený blátem. Mladí zůstanou v teritoriu rodičů až do podzimu, pak odletí a společně s dalšími mladými ptáky utvoří zimní hejno. Přes svou schopnost adaptovat se a živit téměř čímkoli jich většina první zimu nepřežije, ostatní se však mohou dožít až dvaceti let.

Srnec obecný

Před mnoha lety jsem se účastnil odchytu jelenovité zvěře. Váže se k tomu dlouhý příběh. Tento záslužný a velice zajímavý podnik byl motivován snahou snížit množství zvířat usmrcených uspávací šipkou při odchytu za účelem odebrání vzorků nebo přesunu některých kusů. Anestetika musejí zvíře uspat rychle, a přitom nesmějí být moc silná, aby je nezabila nebo neohrozila, takže je potřeba velmi přesná dávka, a k tomu je zase nutné znát přesnou

váhu zvířete a jeho zdravotní stav. U chovaných stád je to téměř nemožné a u divokých zvířat naprosto vyloučené. Mnoho kusů zahynulo dřív, než je myslivci vypátrali a podali jim protilék. Od dob, kdy se vysoká začala chytat do sítí a bezpečně znehybňovat, úmrtí spojená s odchytem klesla téměř na nulu.

V sedmdesátých letech jsme ve skupině osmi až dvaceti lidí chytali jeleny evropské, sika, daňky, srnce, muntžaky a srnčíky čínské. Cestovali jsme po Británii a Irsku a zápasili s velkými zvířaty, dokud se nám nepodařilo znehybnit je sítěmi, aniž jsme jim nějak ublížili — a aniž jsme ublížili sobě. Tento styl chytání se dodnes používá, jen to není nic pro dědulu se špatnými koleny.

V našem životě tady na statku však jelenovití velkou roli nehrají. Nic nenaznačuje tomu, že by kdy navštívili zahradu, a jen zřídkakdy je vídáme v okolních polích. Když už vysokou zvěř zahlédneme, jde vždy o srnce.

Na statku po nich není ani stopy. Syn mi k Vánocům daroval kameru, kterou jsme umístili na několik míst, a nahráli jsme lišky, jezevce, káně a vrány navštěvující zdechlinu ovce.

Pak jsme kameru přesunuli na mýtinu v lese a další den jsme ze záznamu zjistili, že nás svou návštěvou poctili srnec a srna. Zvířata byla nervózní a před kamerou se sotva mihla, mýlit jsem se však nemohl. Velice mě to nadchlo, jen mi připadlo zvláštní, že jsem šestnáct let pečlivě zkoumal každou píď statku, a přesto jsem nikdy nenašel sebemenší známku přítomnosti vysoké. Nedivím se, že jim ve Španělsku říkají *los fantasmas del bosque* — duchové lesa. Kdyby se pohybovali po svahu, dřív nebo později bychom je spatřili jako siluety proti obloze. To znamená, že se drží v údolí blízko řeky a lesů a daleko od lidí.

Srnci a jeleni evropští jsou jediné původní britské druhy, a zatímco jeleni se vyskytují ve velkých stádech na vysočinách a rozlehlých polozalesněných plochách, jako v národním

parku New Forest, srnci jsou doma v lesích. Samci jsou samotáři a samice se shlukují do malých rodinných stád.

Přestože srnci žijí velmi izolovaně a jsou málo k vidění, vědci odhadují, že na Britských ostrovech jich je kolem milionu, a tudíž jsou nejhojnějším druhem britské jelenovité zvěře. Do říje se dostávají v létě, ale oplodněná vajíčka se začnou vyvíjet po Novém roce a mláďata se rodí až v červnu. Často jsou to dvojčata, a někdy i trojčata.

Že jsem na našem pozemku spatřil srnce, byl důvod k oslavě, ale je mi jasné, že kdyby si k nám zvykli chodit často, první věc, kterou okoušou, budou mladé stromky, které jsme zasadili nebo teprve hodláme zasadit. Všechna jelenovitá zvěř, především srnci, lesy hodně ničí, protože požírají mladé výhonky stromků. Také spásají podrost vzrostlých lesů, což má devastující vliv na hnízdění a potravu ptáků.

Další problém není to, co jelenovití dělají, jako spíš fakt, že nemají žádného přirozeného nepřítele, takže v místech, kde se rozmnožují, jejich počty snadno vystřelí nahoru a populace přeroste přirozenou rovnováhu. Jediným řešením se zdá být redukční odstřel až padesáti procent této zvěře ročně. To je však často nepraktické a velice nepopulární, takže čísla zatím dál stoupají.